

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

THEORIES OF PERSONALITY STUDY IN PSYCHOLOGY

Yusufova Farangiz Yoqubjon qizi

1st-year Student, Psychology Program Chirchik State Pedagogical University

E-mail: Farangizyusufova6@gmail.com

Abstract: This thesis examines the main theories of personality study in psychology and their scientific significance in understanding human behavior and mental development. The paper analyzes psychoanalytic, behaviorist, humanistic, cognitive and trait theories of personality. The views of famous psychologists on the formation, development and manifestation of personality are discussed. The importance of personality theories in modern psychology, education and social life is also highlighted. The thesis explains how personality theories help to understand individual differences, motivation, emotions and human relationships.

Keywords: Personality, psychology, psychoanalysis, behaviorism, humanistic theory, cognitive psychology, individual differences, temperament, motivation, character.

PSIXOLOGIYADA SHAXSNI O‘RGANISH NAZARIYALARI

Chirchiq davlat pedagogika universiteti Psixologiya yo‘nalishi 1-kurs talabasi

Yusufova Farangiz Yoqubjon qizi

Farangizyusufova6@gmail.com

Annotatsiya;

Mazkur tezisda psixologiyada shaxsni o‘rganish nazariyalari, ularning shakllanish bosqichlari va ilmiy ahamiyati keng yoritilgan. Shaxs insonning individual xususiyatlari, xarakteri, qobiliyati, ehtiyojlari, qiziqishlari hamda xulq-atvorini o‘zida mujassamlashtiruvchi murakkab psixologik tizim sifatida talqin qilinadi. Tezisda turli psixologik maktablar tomonidan ilgari surilgan nazariyalar tahlil qilinib, ularning inson

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

ruhiyatini o‘rganishdagi o‘rni ochib berilgan.

Jumladan, psixoanalitik nazariya asoschisi Sigmund Freudning ong osti jarayonlari haqidagi qarashlari, bixevioristik yo‘nalish vakillari John B. Watson hamda B. F. Skinnerning inson xulq-atvorini tashqi muhit ta’siri asosida tushuntiruvchi ilmiy g‘oyalari keng yoritilgan. Shuningdek, gumanistik psixologiya vakillari Abraham Maslow va Carl Rogersning inson imkoniyatlari, o‘zini rivojlantirish va o‘zini namoyon qilish haqidagi qarashlari tahlil etilgan.

Tezisdagi kognitiv nazariya asoschisi Jean Piagetning tafakkur va bilish jarayonlariga oid ilmiy fikrlari ham bayon qilingan. Bundan tashqari, zamonaviy psixologiyada shaxsni o‘rganish nazariyalarining ta’lim, tarbiya, oilaviy munosabatlar va kasbiy faoliyatdagi amaliy ahamiyati ko‘rsatib o‘tilgan.

Mazkur tezis psixologiya yo‘nalishi talabalariga shaxs psixologiyasining nazariy asoslarini chuqurroq anglashda yordam beradi.

Kirish;

Psixologiya fanida shaxs muammosi eng dolzarb va murakkab mavzulardan biri hisoblanadi. Inson shaxsi uning dunyoqarashi, qiziqishlari, maqsadlari, xarakteri va individual xususiyatlari bilan belgilanadi. Har bir insonning jamiyatdagi o‘rni, xulq-atvori va ruhiy rivojlanishi uning shaxs sifatida shakllanishiga bog‘liqdir.

Shaxsni o‘rganish qadim zamonlardan buyon faylasuflar va olimlarning e’tibor markazida bo‘lib kelgan. Turli davrlarda inson ruhiyati va xulq-atvorini tushuntirishga qaratilgan ko‘plab ilmiy nazariyalar yuzaga kelgan. Mazkur nazariyalar insonning ichki dunyosi, hissiyotlari, motivlari va jamiyat bilan munosabatlarini turli jihatdan izohlab beradi. Bugungi kunda psixologiyada shaxsni o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Chunki shaxs psixologiyasini bilish ta’lim-tarbiya jarayonida, oilaviy munosabatlarda, mehnat faoliyatida va jamiyat hayotida muhim rol

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

o‘ynaydi. Mazkur tezisning maqsadi psixologiyada shaxsni o‘rganishning asosiy nazariyalarini tahlil qilish va ularning ilmiy-amaliy ahamiyatini yoritishdan iborat.

Asosiy qism Psixoanalitik nazariya

Psixoanalitik nazariya XIX asr oxiri va XX asr boshlarida shakllangan bo‘lib, uning asoschisi Sigmund Freud hisoblanadi. Freyd inson xulq-atvorining asosiy sababi ong osti jarayonlari bilan bog‘liq deb hisoblagan. Unga ko‘ra inson ruhiyati uch tarkibiy qismdan iborat:

Id — biologik ehtiyoj va instinktlar manbai;

Ego — tashqi muhit bilan muvozanatni ta‘minlovchi ongli tizim;

Superego — axloqiy me‘yor va qadriyatlarni ifodalovchi qism.

Freyd nazariyasiga ko‘ra bolalik davridagi ruhiy kechinmalar inson shaxsining shakllanishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Psixoanalitik nazariya inson ruhiyatidagi ichki ziddiyatlar, qo‘rquv va hissiy muammolarni tushuntirishda muhim ahamiyatga ega.

Bixevioristik nazariya

Bixeviorizm psixologiyada inson xulq-atvorini tashqi kuzatiladigan harakatlar orqali o‘rganadigan yo‘nalishdir. Ushbu nazariyaning asoschilaridan biri John B. Watson hisoblanadi.

Bixevioristlarning fikricha, insonning barcha harakatlari tashqi muhit ta‘sirida shakllanadi. Rag‘batlantirish va jazolash orqali inson xulq-atvorini boshqarish mumkin. Keyinchalik B. F. Skinner operant o‘rganish nazariyasini ishlab chiqdi. Unga ko‘ra ijobiy natija beruvchi harakatlar takrorlanadi, salbiy natija beruvchi harakatlar esa kamayadi.

Mazkur nazariya pedagogika va tarbiya tizimida keng qo‘llaniladi. Chunki inson xulq-atvorini shakllantirishda rag‘bat va motivatsiya muhim o‘rin tutadi.

Gumanistik nazariya

421

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Gumanistik psixologiya insonni erkin, ongli va ijodkor mavjudot sifatida talqin qiladi. Ushbu yo‘nalishning mashhur vakillari Abraham Maslow va Carl Rogers hisoblanadi. Maslow inson ehtiyojlarini piramida shaklida tasvirlagan. Unga ko‘ra inson dastlab fiziologik ehtiyojlarini qondiradi, keyinchalik xavfsizlik, hurmat va o‘zini namoyon qilish bosqichlariga o‘tadi.

Rogers esa inson rivojlanishida samimiylilik, qo‘llab-quvvatlash va ijobiy munosabat muhim ekanligini ta’kidlagan. Gumanistik nazariya insonning ichki imkoniyatlarini rivojlantirishga katta e’tibor beradi.

Kognitiv nazariya

Kognitiv nazariya inson tafakkuri, xotirasi va bilish jarayonlarini o‘rganadi. Ushbu yo‘nalish vakillari inson xulq-atvori uning fikrlash usuli bilan bog‘liq deb hisoblashadi. Jean Piaget bolalar tafakkurining rivojlanish bosqichlarini ishlab chiqqan. Unga ko‘ra inson tafakkuri ma’lum bosqichlarda rivojlanib boradi.

Kognitiv nazariya zamonaviy ta’lim tizimida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, insonning bilim olish jarayonlarini tushunishga yordam beradi.

Shaxsning tipologik nazariyalari

Shaxsni o‘rganishda temperament va xarakter tipologiyasi ham muhim o‘rin tutadi.

Hippocrates inson temperamentini to‘rt turga ajratgan:

sangvinik;

xolerik;

flegmatik;

melanxolik.

Mazkur tipologiya insonning hissiy holati va xulq-atvoridagi individual farqlarni tushuntirishga xizmat qiladi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Xulosa. Psixologiyada shaxsni o‘rganish nazariyalari inson ruhiyati va xulq-atvorini anglashda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi. Har bir nazariya shaxsning ma’lum jihatlarini yoritib beradi. Psixoanalitik nazariya ong osti jarayonlariga e’tibor qaratgan bo‘lsa, bixeviorizm tashqi muhit ta’sirini asosiy omil sifatida ko‘rsatadi. Gumanistik nazariya insonning ichki imkoniyatlari va o‘zini rivojlantirishiga urg‘u beradi. Kognitiv nazariya esa tafakkur va bilish jarayonlarini o‘rganadi. Shaxsni o‘rganish nazariyalari bugungi kunda ta’lim, tibbiyot, psixologik maslahat, oilaviy munosabatlar va kasbiy faoliyatda keng qo‘llanilmoqda. Inson shaxsini chuqur o‘rganish jamiyat taraqqiyoti va barkamol avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

- Freud S. “Introduction to Psychoanalysis”.
- Freud S. “The Ego and the Id”.
- Maslow A. “Motivation and Personality”.
- Rogers C. “On Becoming a Person”.
- Skinner B.F. “Science and Human Behavior”.
- Watson J.B. “Behaviorism”.
- Piaget J. “The Psychology of Intelligence”.
- G‘oziev E. “Umumiy psixologiya”. Toshkent.
- Davletshin M.G. “Psixologiya asoslari”.
- Karimova V.M. “Psixologiya”.
- Nemov R.S. “Psixologiya”.
- Rubinshteyn S.L. “Umumiy psixologiya asoslari”.
- Leontev A.N. “Faoliyat, ong va shaxs”.
- Vigotskiy L.S. “Tafakkur va nutq”.
- Petrovskiy A.V. “Umumiy psixologiya”.